

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΤΑΣΣΟΥ

Εἰς τὸν μεσημβρινὸν βραχίονα τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως, εἰς τοῦ Βεσουβίου τοῦς πρόποδας, ἐπὶ γραφικῶν παραθαλασσίων λόφων κεῖται ἡ ὠραία κωμόπολις τοῦ Σορρέντου. Ἐκεῖ κατὰ τὴν μεσημβρίαν τῆς 41 Μαρτίου τοῦ ἔτους 1544, εἰς τὸ παλάτιον τῆς οἰκογενείας τῶν Μαστροϊουδίκων ἐγεννήθη ὁ ΤΟΡΚΟΥΑΤΟΣ ΤΑΣΣΟΣ ἐξ ἐπισήμων γονέων, μητρὸς μὲν τῆς Πορκίας, τοῦ γένους Ῥόσση, πατρὸς δὲ Βερνάρδου, ἐξ ἐπισήμου Λομβαρδικῆς οἰκογενείας τοῦ γένους ἔλκοντος. Ἦν δὲ αὕτη ἡ τῶν Τορρέγιαρων, ἡ Δελατόρρε, ἥτις ἤρχεν ἐν Μεδιολάνῳ καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας πόλεις τῆς Λομβαρδίας· ἐξελαθεῖσα δ' ὑπὸ τῶν Βισκοντῶν, κατέλαβε τὸ μεταξὺ Περγάμου καὶ Κώμου κείμενον ὄρος Τάσσον, καὶ ἐκ τούτου ἐπωνομάσθη τῶν Τάσσων. Ὁ δὲ Βερνάρδος ἀνῆκεν εἰς τὸν Βενετικὸν τῆς οἰκογενείας ταύτης κλάδον, τὸν τῶν Κορνάρων (1), ὥστε, ὡς φαίνεται, ὁ ποιητὴς τῆς Ἱερουσαλήμ ἦν συγγενὴς τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ τοῦ Ἑρωτοκρίτου.

Ἐχρημάτισε δ' ὁ Βερνάρδος ἐξ ἀπορρήτων Γραμματεὺς Σανσεβερίνου, τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Σαλέρνου, μεθ' οὗ καὶ εἰς Τύνιδα ἐξεστράτευσεν ὑπὸ Κάρολον Ε', καὶ ὑφ' οὗ ἐπέμφθη καὶ εἰς διπλωματικὴν ἀποστολὴν εἰς Ἰσπανίαν. Ὑπῆρξε δὲ καὶ ποιητὴς οὐχὶ ἄσημος· καὶ τὰ δύο αὐτοῦ ἔπη, τὸ ἐπιγραφόμενον Ἰμαδισ, εἰς ῥαψωδίας 100, καὶ τὸ φέρον τίτλον Φλωριδάντης, εἰ

(1) Manso, Vita di Tasso, Cap. II.

δὲν ἐπρόφθασε νὰ περατώσῃ, ἤθελον περιποιήσῃ αὐτῷ μόνιμον φήμην, ἂν δὲν εἶχε τὴν ἐπισκιάσει ἡ τοῦ υἱοῦ του.

Μετέβη δὲ ἐκ Νεαπόλεως, ὅπου κατόκει, εἰς Σορρέντον ὁ Βερνάρδος μετὰ τῆς γυναικὸς του, διότι εἰς τὸ τερπνὸν ἐκεῖνο χωρίον ἤθελεν ἡσύχως νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τινὰς μελέτας, καὶ διότι ἡ γυναικαδέλφη του ἐνυμφεύετο μετ' ἐπισήμου τινος Σορρέντινου. Ἐκεῖ δὲ, τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν ἄφιξίν των ἐγεννήθη ὁ Τορκουάτος, τρίτον τέκνον αὐτῶν, διότι εἶχον καὶ ἕτερον υἱὸν ἀποθάνοντα ἐν βρεφικῇ ἡλικίᾳ, καὶ θυγατέρα ἣτις ἐπέζησεν.

Ἐπαιδαγωγήθη δὲ κατὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ ἔτη ὁ Τορκουάτος ἐν Νεαπόλει, καὶ ἡ πρῶϊμος αὐτοῦ ἀγχίνουα ἦν ἀντικείμενον κοινῆς ἐκπλήξεως· διότι λέγεται ὅτι ἔξ μηνῶν μόλις, οὐχὶ ἐτραύλιζεν, ὥς τὰ νήπια, ἀλλ' ἤδη ὠμίλει εὐκρινῶς, ὅτι ἔκτοτε ἤδη ἐδείκνυε σπέρματα τῆς δι' ὅλου τοῦ βίου διακρινούσης αὐτὸν ἐμβριθείας τοῦ χαρακτῆρος, σπανίως γελῶν ἢ κλαίων, καὶ ὅτι ἡ εὐμάθεια αὐτοῦ ἦν ἀπαραδειγμάτιστος.

Τριετῇ ἀναγκασθεὶς νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ ὁ πατήρ του, ἐνόμισεν ἀναγκαῖον νὰ τῷ δώσῃ ἤδη παιδαγωγὸν, τὸν Ἀγγελοῦτσον, ὅστις, ἐν ᾧ ἡ μήτηρ του ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἀνατροφῆς του, νὰ φροντίζῃ αὐτὸς περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεώς του.

Ἀνεχώρησε δὲ ὁ Βερνάρδος μετὰ τοῦ πρίγκηπος Σανσεβερίνου, ἀνεδεχθέντος ἐπικίνδυνον καὶ σπουδαιοτάτην ἀποστολήν. Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τοῦ Μελάγχθοнос καὶ τοῦ Ἑράσμου αἱ διδασκαλῖαι ἐπενέμαντο τὴν Γερμανίαν. Ὁ δ' ὠμὸς καὶ θρησκομανὴς τῆς Νεαπόλεως ἀντιβασιλεὺς, Πέτρος ὁ Τολέδιος, ἵνα προφυλάξῃ τὴν πόλιν του ἀπ' αὐτῶν, καὶ ὑποπονηθῇ συγχρόνως τὴν εὐνοίαν τοῦ Αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ Ε', ἀπεφάσισε νὰ ἰδρύσῃ εἰς Νεάπολιν ἱερὸν δικαστήριον. Ἀλλ' οἱ πολῖται ἐξάνισταντο κατὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Ἰσπανικῆς ταύτης λύμης, καὶ ἐξελέξαντο τὸν πρίγκηπα, οὗ ἐγνώριζον τὸν γενναῖον πατριωτισμὸν, ἵνα φέρῃ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τὰ παράπονα καὶ τὰς πικρακλήσεις των· ὁ δὲ Σανσεβερίνος συμπαρέλαθε καὶ τὸν

Βερνάρδον, οὗ τὰς συμβουλὰς ἐθεώρει πολυτίμους, καὶ ὅστις μάλιστα τὸν εἶχεν ἐξορμήσει εἰς τὸ νὰ δεχθῇ τὴν ἔντιμον ἀλλὰ δύσκολον ταύτην πρεσβείαν. Ἀλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ μετ' ὀργῆς ἀπέπεμψε τοὺς ἀπεσταλμένους χωρὶς νὰ τοὺς ἰδῇ, καὶ ὁ φιλέκδικος ἀντιβασιλεὺς ἀπεπειράθη νὰ δολοφονήσῃ τὸν Σανσεβερίνον ἐπανελθόντα· ὥστε πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἔφυγεν αὐτὸς μετὰ τοῦ Βερνάρδου, καὶ τότε συκοφαντηθέντες ἀμφότεροι ὡς στασιασταί, κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον, καὶ ἐδημεύθη ἡ περιουσία των. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του δὲ κατέταξε τὸν τετραετῆ υἱόν του ὡς ἐξωτερικὸν μαθητὴν εἰς τὸ ἀρτισύστατον σχολεῖον τῆς τότε τὴν πρώτην αὐτῆς σύστασιν λαμβανούσης ἐταιρίας τῶν Ἰησουϊτῶν. Τόσον δὲ ταχέως ἐπρόκοψε τὸ παιδίον, ὥστε ὀκταετὲς μόλις, ἔγραφε καὶ εἰς τὸ πεζὸν καὶ διὰ στίχων, καὶ λατινιστὶ καὶ ἑλληνιστί.

Ἐκ Παρισίων δ' ὅπου κατ' ἀρχὰς ἐπορεύθη ὁ Βερνάρδος μετὰ τοῦ κυρίου του ἐλθὼν εἰς Ῥώμην, μετακαλέσατο ἐκεῖ τὸ παιδίον, καὶ ἐνεπιστεύθη τὰς σπουδὰς αὐτοῦ εἰς τὸν σοφὸν Μαυρίκιον τὸν Καταναῖον, πρὸς ὃν διὰ παντὸς τοῦ βίου θερμὴν διετήρει ὁ Τάσσος ἀγάπην καὶ εὐγνωμοσύνην, καὶ συνεχῶς μνημονεύει αὐτοῦ εἰς τε τὰ ἔμμετρα καὶ εἰς τὰ πεζά του συγγράμματα.

Ἐν τούτοις δὲ τὴν πρώτην ἡσθάνθη τῆς δυστυχίας πρόσβολήν, ἀπολέσας τὴν μητέρα του ἣν ἐλάτρευε, καὶ ἡ θλίψις του ὑπῆρξε βαθεῖα. Περμθεὶς δ' εἰς Πέργαμον πρῶτον, καὶ μετ' ὀλίγον κληθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς του εἰς Πέζαρον, συνεσπούδασεν ἐνταῦθα μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Δουκὸς τοῦ Οὐρβίνου τὴν φιλολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθηματικά, καὶ δωδεκαετῆς ἐπεράτωσε τὰ ἐγκύκλια αὐτοῦ μαθήματα.

Μετ' οὐ πολὺ δὲ μετέβη ὁ Τορκουάτος εἰς Βενετίαν μετὰ τοῦ πατρὸς του, ἐκλεχθέντος ἐκεῖ μέλους φιλολογικῆς ἐταιρίας, καὶ ἐπιληρθέντος τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐποποιΐας αὐτοῦ τῆς ἐπιγραφομένης Ἀμαδισ. Ταύτην ἀντέγραφεν ὁ Τορκουάτος

διὰ τὸν πατέρα του, ἐνασκούμενος οὕτως εἰς τὴν ποίησιν, καὶ συγχρόνως τὸν Δάντην μελετῶν, καὶ ἐκ τῆς συναναστροφῆς τῶν ἐκεῖ συνηγμένων φιλολογικῶν ἐπισημοτήτων τῆς Ἰταλίας ἐπωφελούμενος.

Ὅτε δ' ἔφθασε τὸ δέκατον ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἔπεμψεν αὐτὸν ὁ πατήρ του εἰς Πάδουαν ἵνα σπουδάσῃ τὴν νομικὴν, καὶ δυνηθῇ διὰ θετικῆς τινος ἐπιστήμης νὰ καταστῇ ποτὲ καὶ εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τὴν πατρίδα του χρησιμώτερος. Καὶ ἐσπούδασε μὲν αὐτὴν, καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους εὐδοκιμωτάτας ἔδωκεν ἐξετάσεις καὶ νομικὰς καὶ θεολογικάς· ἀλλὰ τὸ προσεχὲς ἔτος, ἐν ᾧ ὁ πατήρ του περιέμενε νέα δείγματα τῆς νομομαθείας του, ἀντ' αὐτῶν ὁ νέος Τάσσος ἐξέδωκε ποίημα, τὸν *Pirálidon*, εἰς δώδεκα ῥαψωδίας, ὃ ὁ πατήρ του μετὰ πολλῆς δὲν εἶδεν εὐχαριστήσεως, καὶ διότι δὲν τὸ ἔκρινε μεγάλου λόγου ἄξιον, καὶ διότι ἔβλεπε τὸν υἱὸν του εἰς τὰ ἥκιστα βιοποριστικὰ ὕψη τῆς ποιήσεως μεταρσιούμενον. Προσεφώνησε δ' ὁ Τάσσος τὸ πρωτότυπον τοῦτο τῆς μούσης του εἰς τὸν διάσημον Καρδινάλιον τῆς Ἑστης (d'Este).

Ἀλλὰ τὸ κοινὸν ἐξετίμησε τὴν ποιητικὴν εὐφυΐαν τοῦ Τάσσου δικαιότερον ἢ ὁ πατήρ αὐτοῦ· καὶ τοσαῦται τῷ ἤρχοντο πανταχόθεν εὐφημῖαι καὶ ἐμψυχώσεις, ὥστε χαίρειν ἑάσας τὴν Θέμιν, ἐπεδόθη ὁλοθύμως εἰς τὴν φιλολογίαν, καὶ ἐξηκολούθησεν αὐτῆς τὰς σπουδὰς ὑπὸ Φραγκίσκον τὸν Πικολόμινην, καὶ ἠκολούθησε τὸν σοφὸν Πενδούσιον εἰς Βολωνίαν, ὅπου τὸν ἐκάλεσαν αἱ ἀκαδημαϊκαὶ ἀρχαί, καὶ ὅπου, καί τοι ἐν τοιαύτῃ νεαρᾷ ἡλικίᾳ, πολλάκις πρὸς γενικὴν ἐπιδοκιμασίαν περὶ φιλολογικῶν ἀντικειμένων δημοσίως ἠγόρευσε.

Κατ' ἐκείνους δὲ τοὺς χρόνους διεδόθη ἐν Βολωνίᾳ σατυρικόν τι ποίημα, πολλῶν τῶν πρωτίστων ἀνδρῶν τῆς πόλεως, καὶ αὐτοῦ τοῦ Τάσσου καθαπτόμενον· καὶ ὅμως τινὲς δὲν ἐδίστασαν κακοβούλως εἰς αὐτὸν ν' ἀποδώσωσι τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ· δι' ὃ καὶ κατ' οἶκον ἔρευνα τῷ ἐγένετο, καὶ τὰ ἔγγραφα αὐτοῦ κατε-

σχήθησαν, καὶ εἰς ἀνάκρισιν ὑπεβλήθη. Ἔνεκα τούτων ἀγανακτήσας ἐγκατέλιπε λοιπὸν τὴν Βολωνίαν, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Μόδενα, ὅθεν μετεκλήθη εἰς Πάδουαν ὑπὸ τοῦ ποτὲ συμμαθητοῦ αὐτοῦ, Σκηπίωνος τοῦ Γουζάγα, τοῦ μετὰ ταῦτα καρδινάλιου γενομένου, ὅστις ἰδρύσας τότε ἀκαδημίαν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἤθελε νὰ στηρίξῃ αὐτὴν διὰ τῆς συμπράξεως καὶ τοῦ ἤδη γνωστοῦ ὀνόματος τοῦ νεαροῦ ποιητοῦ.

Καὶ πρὶν ἢ μεταβῇ εἰς τὴν πόλιν ταύτην εἶχεν ἤδη συλλάβει τὴν ιδέαν μεγάλης ἐποποιίας ὑπόθεσιν ἐχούσης τὴν ἀπὸ τῶν ἀπίστων ἐλευθέρωσιν τῆς ἱερᾶς πόλεως τῆς Σιών. Ἐπὶ τῆς τριετοῦς δ' ἐνταῦθα διαμονῆς του διαρρύθμισεν ἀρτίως τὸ σχέδιον αὐτῆς, καὶ ἐπελήφθη σπουδαίως τῆς συγγραφῆς.

Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1565, καὶ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ τὸ εἰκοστὸν δεύτερον, ὅτε ὁ δοῦξ τῆς Φερράρας Ἀλφόνσος Ἑστης ἐνυμφεύετο ἡγεμονίδα τοῦ αὐστριακοῦ οἴκου, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὁ Καρδινάλιος εἰς ὃν ὁ Τάσος εἶχε προσφωνήσῃ τὸν Ῥινάλδον, προσεκάλεσεν αὐτὸν παρ' ἑαυτῷ, καὶ τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ οἴκου του, ὅπως παρευρεθῇ κατὰ τὸ ἐπίσημον ἐκεῖνο συμβᾶν εἰς πάσας τὰς δι' αὐτὸ τελουμένας μεγαλοπρεπεῖς πανηγύρεις καὶ τελετάς.

Ἐν τῇ νέᾳ αὐτοῦ θέσει ἔτυχεν ὁ Τάσος παρὰ πάντων τῶν μελῶν τῆς δουκικῆς οἰκογενείας τῆς φιλοφρονεστάτης δεξιώσεως, φιλικωτάτων αἰσθημάτων, καὶ μεγάλης ἐκτιμήσεως τῶν ἐξόχων αὐτοῦ ποιητικῶν προτερημάτων· προσέτι δὲ πάσης ἀνέσεως ἵνα ἐπιδίδηται ἀπερισπάστως εἰς τὰς φίλας αὐτῷ μελέτας ὥς συγγραφεύς. Τὰ δὲ ἔργα του πολλάκις ἀνεγίνωσκε εἰς τὸν Δοῦκα, καὶ εἰς τὰς ἀδελφάς αὐτοῦ, τὴν Λουκρητίαν ἣτις ἔκτοτε ἐνυμφεύθη τὸν Δοῦκα Οὐρβῖνον, καὶ τὴν ὠραίαν Ἑλεονόραν, καὶ ἐναθάρρύνετο ὑπὸ τῆς συμπαθοῦς αὐτῶν ἐπιδοκιμασίας. Φαίνεται δ' ὅτι ἰδίως ὑπὸ τῆς Ἑλεονόρας ἐξετιμᾶτο, καὶ αὐτῆς αἰεὺ μενεῖς κρίσεις ἐκίνουν τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην του, ἣτις βαθμηδὸν δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι καὶ εἰς τρυφερώτερον

ἄλλο ἀπέκλινεν αἴσθημα, τόσῳ περισσοτέραν λαβὸν τὴν ἔκτασιν καὶ κυριεῦσαν τὴν εὐφλόγιστον καρδίαν καὶ τὴν ζωηρὰν φαντασίαν του, ὅσῳ μᾶλλον ἤθελε νὰ τὸ καταστείλῃ, καὶ οὐδ' εἰς ἄλλους οὐδ' εἰς ἑαυτὸν καὶ νὰ τὸ ὁμολογήσῃ. Αὕτη τοῦλάχιστον εἶναι ἡ μόνη πιθανὴ ἐξήγησις τῆς θέσεως εἰς ἣν μετ' οὐ πολὺ παρέστη ἐν τῇ αὐλῇ ἐκείνῃ, ἥτις κατ' ἀρχὰς ἦν δι' αὐτὸν ὁ παρὰδεισος.

Ἀλλὰ κεραυνὸς ἀπροσδόκητος ἐπέσκηψεν ἐπ' αὐτοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀνεφέλου ταύτης εὐδαιμονίας του, ὅτε κατὰ τὸ ἔτος 4569 ἀπεβίωσεν ὁ πατήρ του ἐν ᾧ ἦν διοικητὴς τῆς Ὠστίας ὑπὸ τὸν Δοῦκα τῆς Μοδένης. Ὁ Τορκουάτος ὅστις ἔτρεφε πρὸς αὐτὸν ἀγάπην ἀπεριόριστον, σοφὸν καὶ φιλόστοργον ὁδηγὸν θεωρήσας αὐτὸν πάντοτε εἰς τοῦ βίου τὸ στάδιον, προσεβλήθη βαθέως, καὶ βαρεῖαν ὑπέστη ἀσθένειαν, εἰς μόνας τὰς Μούσας παραμυθίαν εὐρίσκων.

Μετά τινα δὲ χρόνον, πεμφθεὶς εἰς Γαλλίαν ὑπὸ τοῦ πάππα ὁ Καρδινάλιος Ἑστης, συμπαρέλαβε καὶ τὸν Τάσσον, ἵνα κοσμήσῃ τὴν πρεσβείαν του δι' ὀνόματος ἤδη ἐνδόξου, εἰ καὶ μόλις ἦτον ὁ ποιητὴς εἰκοσιεπταετής. Ἐν δὲ Παρισίοις καὶ ὁ Βασιλεὺς Κάρολος ὁ Θ' καὶ οἱ αὐλικοὶ πάντες ἐδεξιώθησαν αὐτὸν μετὰ πάσης φιλοφροσύνης, διότι εἶχε προηγηθῇ αὐτοῦ ἡ φήμη τῆς ἐποποιίας του, ἥς εἶχε περατώσει ἤδη τὰς ἑξ ῥαψωδίας, καὶ ἐξηκολούθει γράφων καὶ τὰς λοιπὰς, οἱ δὲ Γάλλοι τῷ νῦν γινώσκοντι διότι Γάλλον ἐτίμησεν ἐκλέξας αὐτὸν ὡς τοῦ ἔπους του ἥρωα. Ἡθέλησε δὲ καὶ νὰ τὸν προσηλώσῃ ὁ Βασιλεὺς εἰς τὴν αὐλήν του. Ἀλλ' ὁ Τάσσος δὲν ἠθέλησε ν' ἀρνηθῇ τὴν πατρίδα του, καὶ ἀπέφυγεν οὕτω τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν μισητὸν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα μετὰ ταῦτα ἀναδειχθέντα ἐκεῖνον τύραννον· καὶ ἐπανελθὼν εἰς Φερράραν παρὰ τῷ Ἀλφόνσῳ, ἐξέδωκε τὸ βουκολικὸν αὐτοῦ δράμα, τὸν Ἀμύνταν, ὡς ἀριστούργημα εἰς τὸ εἶδός του ἐπικροτηθὲν, καί τοι ἐφύετο παρὰ τὴν Ἱερουσαλήμ.

Καὶ ἤϋξανε μὲν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὁ πρὸς τὴν ποιητικὴν τοῦ Τάσσου μεγαλοφυΐαν θαυμασμὸς τοῦ κοινοῦ, καὶ τῆς πρὸ πάντων αὐτὸν ἐνδιαφερούσης οἰκογενείας τῶν προστατῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ συγχρόνως συνηύξανον καὶ τῶν φθονερῶν αἰδιστολαί, ὥστε πολλάκις ἔβλεπεν, ἢ καὶ ἐνόμιζε ψυχρανθείσας τὰς πρὸς αὐτὸν τοῦ Δουκὸς διαθέσεις, καὶ ἐν συναισθήσει προσβληθείσης ὑπερηφανείας, καὶ ἵνα μὴ ὀχληρὸς γίνηται ὅπου ἐφρόνει ὅτι πλέον δὲν εὐηρέσκει, ἀπεφάσιζε νὰ ἐγκαταλείψῃ τοῦ Ἀλφόνσου τὴν φιλόξενον στέγην, καὶ αὐτὴν τὴν Φερρῶραν.

Ἀλλὰ τῆς ἀποφάσεώς του πάντοτε ἀνέβαλλε τὴν ἐκτέλεσιν· καὶ εἰς ἑαυτὸν μὲν ἐπροφασίζετο ὅτι ἄτοπον καὶ ἀγνώμον ἦν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν Δοῦκα πρὶν ἀποπερατώσῃ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ προσφωνήσῃ αὐτὴν εἰς αὐτὸν ὡς προυτίθετο, βασιλικὴν ἀποδίδων τῆς φιλοξενίας τὴν ἀμοιβήν· πολλοὶ ὅμως ὑπώπτευσον, οὐχὶ ἴσως μακρὰν τῆς ἀληθείας τοξεύοντες, ὅτι καὶ ἄλλο τι ἰσχυρώτερον αἶσθημα καὶ ἄκοντα τὸν ἐδέσμευσεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλφόνσου, καὶ περιέργως ἢ καὶ χαιρεκάκως ἐπολυπραγμόνουν ὅπως ἀνακαλύψωσι τοῦ αἰσθήματος τούτου τὸ ἀντικείμενον.

Καὶ πρῶτον μὲν δύσκολον δὲν τοῖς ἦτον νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι ἂν τις γυνὴ ἡσχόλει τοὺς λογισμούς του καὶ ἦρχεν ἐν τῇ καρδίᾳ του, ἢ γυνὴ αὕτη ὠνομάζετο Λεονόρα, διότι τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδύναντο νὰ εὕρωσι πολλαχοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον ἐντέχνως ἐγκεκρυμένον εἰς τοὺς στίχους του· ὥς, φέρ' εἰπεῖν, ὅταν ἔγραφεν ἐν τοῖς λυρικοῖς του·

Se ferir brami, scendi al petto, scendi,
e di sì degno cor tuo strale ONORA.

Καὶ ἄλλαχοῦ·

Le mie rime
ch'or son vili o neglette, se non quanto
costei LE ONORA col bel nome santo,

καὶ εἰς ἄλλα χωρία ὁμοίως.

Ἀλλὰ τὸ ὄνομα Λεονόρα ἦν κοινὸν τότε ἐν Φερράρα, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ αὐλῇ τρεῖς νέαι ἔφερον αὐτὸ, ἐξόχου ὠραιότητος καὶ αἱ τρεῖς. Ἡ μία ἐξ αὐτῶν ἦν ἡ Λεονόρα Ἑστη, ἡ νεωτέρα ἀδελφὴ τοῦ Δουκὸς, πλὴν ἐξαισίου καλλονῆς παντοῖα ἔχουσα ψυχικὰ προτερήματα, ἀγαθότητα ἐνοῦσα μετὰ μεγαλοφροσύνης, καὶ διάνοιαν ἔχουσα διὰ πάσης παιδείας κεκοσμημένην. Ὑπὸ ταύτης τὰ βλέμματα ἔζη ὁ Τάσσος, αὐτῆς τὴν εὐγενῆ συμπάθειαν πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὰ ἔργα του ἡσθάνετο μετ' ἐνδομύχου εὐγνωμοσύνης, αὐτῆς τὴν μεγαλόνοιαν ἀνεγνώριζεν εἰς τὰς κρίσεις της, κολακευόμενος ἐκ τοῦ ὅτι ἦσαν εὐμενεῖς πρὸς αὐτόν. Τίνων ἰσχυροτέρων ἐνδοσίμων ἐδεῖτο ἵνα πτερωθῇ ἡ ποιητικὴ φαντασία του, καὶ ἐκκαῇ ἡ εὐφλεκτός του καρδιά; Καὶ ἦν μὲν αὐθάδεια, βεβαίως καὶ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Ἀλφόνσου, ἡ τόλμη τοῦ ἀπόρου καὶ φερσοῖκου ποιητοῦ νὰ ὑψώσῃ τὸ βλέμμα πρὸς τὴν εὐγενῆ κόρην τῶν ἡγεμόνων. Ἀλλ' ὑπάρχει τι τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς νεότητος τολμηρότερον, καὶ ὁ Τάσσος συνεχῶς δὲν παρὰβάλλει ἑαυτὸν ἐν τοῖς Λυρικοῖς του πρὸς τὸν Φαέθοντα καὶ τὸν Ἰκαρον, καθ' ὃ τολμῶν, ὡς ἐκεῖνοι, νὰ ὑψωθῇ πρὸς τὸν ἥλιον, καὶ γινώσκων ὅτι ἐφέλκει ἐφ' ἑαυτὸν ἐκείνων τὴν τιμωρίαν; Ὅ,τι δ' ἐμελλεν ἔτι μᾶλλον νὰ δεινώσῃ τὴν θέσιν του παρὰ τῷ Δουκί, τὸ αἶσθημα αὐτοῦ ὃ ὑπώπτευσεν δὲν ἔψαυσεν ἄρα, διὰ τῆς εὐγνωμοσύνης εἰσδὼν, καὶ χορδὴν τινα τῆς καρδίας τῆς Λεονόρας, καὶ δὲν προήρχετο ἐκ τούτου ἡ ἐπίμονος ἄρνησις αὐτῆς πρὸς τὰς ἐντιμοτέρας προτάσεις γάμου αἱ καὶ παρ' ἡγεμόνων αὐτῶν τῇ ἐγένοντο; Τοιαῦτα καὶ πολλοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐσχολιάζον, καὶ κακοβούλως ὑπέβαλλον, φαίνεται, καὶ εἰς τὸν Δοῦκα αὐτόν, μετὰ τινος ἴσως ἐπιτυχίας τῶν φθονερῶν των προθέσεων.

Ἀλλ' ὁ Τάσσος πολλάκις διὰ περιπαθῶν στίχων ἔψαλλε καὶ τὰς ἄλλας δύο Ἑλεονόρας, τὴν Σαμβάθην, φίλην τῆς ἡγεμονίδος, καὶ ἑτέραν, αὐτῆς ἀκόλουθον. Ἡ κακεντρέχεια ὁμῶς δι' ἐσχυρίζετο, οὐχὶ ἀπιθάνως, ὅτι τὰ ὀνόματα αὐτῶν μεταχει-

ρίζετο μονον οπως συγκαλύπτῃ τὸ ἀληθῶς ἄρχον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις κατὰ τὰ 1575, ἔχων ἡλικίαν ἐνὸς καὶ τριάκοντα ἐτῶν, ἐπεράτωσε τὸ ἀριστούργημα αὐτοῦ τὴν Ἱερουσαλήμ· ἀλλὰ μετριοφρόνως διστάζων περὶ τῆς ἀξίας της, ἠθέλησε, πρὶν ἢ ἐκδώσῃ αὐτὴν εἰς φῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλφόνσου, νὰ ὑποβάλλῃ αὐτὸ εἰς τὴν κρίσιν τῶν σοφωτέρων, καὶ τῇ ἀδείᾳ τοῦ Δουκὸς ἀπῆλθε πρὸς τοῦτο εἰς Ῥώμην. Καὶ πολλὰ μὲν κατέκρινε τοῦ ποιήματος ἡ ἀμάθεια, ἡ κουφότης καὶ ὁ φατριασμός, νῦν μὲν θέλων νὰ ἐξευτελίσῃ αὐτὸ δι' ἀντιπαραθέσεως πρὸς τὰς τότε νεοφανεῖς ποιήσεις τοῦ Ἀριόστου, νῦν δὲ παραποιῶν τὰ ἀντίγραφα, ἢ ἐπ' ἐσφαλμένων γραφῶν στηρίζων τὰς κρίσεις του· ἀλλὰ τέλος ἡ ἀλήθεια ἐθριάμβευσε, καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ ἀνεγνωρίσθη ὡς τὸ ἐξοχώτερον ἔργον τοῦ Ἰταλικοῦ Παρνασσοῦ.

Ἀλλὰ μόλις ἤγγισεν ὁ Τάσσος τὸν κολοφῶνα τοῦτον τῆς ποιητικῆς του φιλοδοξίας, καὶ σειρὰ μακρῶν συμφορῶν ἤρξατο δι' αὐτὸν, δηλητηριάσασα πάντα τὸν βίον του. Ἐπιστρέψας εἰς Φερράραν, ἀνεκάλυψεν ὅτι εἰς ἐκ τῶν φίλων του, εἰς ὃν εἶχεν ἀπεριόριστον ἐμπιστοσύνην πρὶν, κατεχράσθη αὐτῆς, καὶ εἰσδύς εἰς τὸ δωμάτιόν του, ἀνεδίφησε μεταξὺ τῶν μυστικῶν του ἐγγράφων, ἵσως ἵνα εὔρῃ μαρτύρια τῶν ἀπορρήτων ἐρώτων του. Τοῦτο παρώργισε τὸν Τάσσον εἰς βαθμὸν τοσοῦτον, ὥστε ἐν παραφορᾷ τὸν ἐρράπισεν ἐν αὐτῷ τῷ δουκικῷ οἴκῳ, καὶ μονομαχήσας πρὸς αὐτὸν, τὸν ἐπλήγωσε βαρέως, ὡς καὶ ἓνα τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν του οἵτινες κατὰ τὸ πέρας τῆς μονομαχίας ἐρρίφθησαν προδοτικῶς ἐπ' αὐτὸν ἵνα τὸν δολοφονήσωσι. Καὶ οὗτοι μὲν ἐδραπέτευσαν, φοβηθέντες τὰς συνεπείας τῆς ἀτίμου των πράξεως· ἀλλὰ καὶ τὸν Τάσσον ἔθηκεν ὁ Ἀλφόνσος ὑπὸ περιορισμὸν, ἵνα, ὡς εἶπε, τὸν σώσῃ ἐκ τῶν ἀπειλούντων αὐτὸν κινδύνων ἀντεκδικήσεως. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κάθειρξις παρετείνετο, δυσφορῶν ὁ Τάσσος, καὶ ἀποδίδων αὐτὴν εἰς δυσμένειαν τοῦ Δουκὸς, ἵσως καὶ τῆς Λεονόρας, ὀργιζομένης διὰ τὴν

ἀποκαλυφθεῖσαν τόλμην τῶν αἰσθημάτων του, ἐνέπεσεν εἰς βαθεῖαν μελαγχολίαν, ἀφ' ἧς οὐδέποτε πλέον ἀνέκυψε, καὶ μετὰ τινὰς μῆνας μεταμφιεσθεὶς ἐδραπέτευσεν εἰς Τουρῖνον, ὅπου διέμεινεν ἄγνωστος, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ὀμήρου Φυγοπολέμου (Omero Fuggiguerra). Ἀναγνωρισθεὶς ὁμως τέλος, προσε- κλήθη μετὰ πλείστων τιμῶν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Δουκὸς· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ, μελαγχολῶν, ὑπώπτευσεν ὅτι ἐπιβουλεύονται τὴν ζωὴν του καὶ θέλουσι νὰ τὸν δηλητηριάσωσι, καὶ ἔφυγε πρὸς τὸν ἀρχαῖον διδάσκαλόν του, τὸν Καταναῖον, ἐν Ῥώμῃ, ὅπου ἐπίσης πανδῆμου ἔτυχε καὶ ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς.

Μετ' ὀλίγον δ' ἐπιθυμήσας νὰ ἰδῇ πάλιν τὴν ἀδελφὴν του, καὶ τὴν πόλιν ὅπου εἶχε διέλθει τὴν παιδικὴν ἡλικίαν του, ἀλλὰ πρὸς τοῖς ἄλλοις φανταστοῖς φόβοις του νομίζων ὅτι εἶχε καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Νεαπόλεως νὰ φοβῆται, μὴ τὸν συλλάβωσιν ὥς υἱὸν τοῦ ποτὲ καταδικασθέντος εἰς θάνατον, ἐνεδύθη ἀρνακίδας, καὶ πεζὸς ὡς ποιμὴν τῶν ὀρέων εἰσῆλθεν εἰς Σορρέντον, καὶ ἐνεφανίσθη εἰς τὴν ἀδελφὴν του. Αὕτη δὲ, ἀναγνωρίσασα αὐτὸν μετὰ τινος δυσκολίας, τὸν ὑπεδέχθη περιπαθέστατα, καὶ τὸν ἔκρυπτε παρ' ἑαυτῇ, μετ' εὐφροσύνης ἀπολαμβάνοντα πάλιν τῆς ἡρεμίας τῶν ἡμερῶν ὅταν βρέφος περιεθάλπετο εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς οἰκογενείας του.

Ἄλλ' ἐν τῇ ἡσυχίᾳ ἐκείνῃ ἡ καρδίᾳ του διετέλει ἀνήσυχος. Τὴν Φερράραν ποθῶν, ἐπανελημμένως ἔγραψεν ἐπιστολάς καὶ πρὸς τὸν Δοῦκα, καὶ πρὸς τὰς ἀδελφάς του, καὶ πρὸς τὸν γαμβρόν του, τὴν ἄδειαν τῆς ἐπανόδου του ἐξαιτούμενος, καὶ παρακαλῶν, εἴ τι ἔπταισε, ν' ἀποδοθῇ εἰς παραφροσύνην του μᾶλλον ἢ εἰς κακὴν πρόθεσιν. Ἄλλ' εἴτε εἰς τὴν πρόφασιν ταύτην περὶ παραφροσύνης, εἴτε εἰς τὰς ἄλλας κατὰ τοῦ Τάσσου διαβολὰς πιστεύων ὁ Ἀλφόνσος, οὐδεμιᾶς τὸν ἠξίωσεν ἀπαντήσεως, καὶ μόνη ἡ ἐλεοῦσα αὐτὸν Λεονόρα τῷ ἀπεκρίθη, ἀλλ' ὅπως τὸν προτρέψῃ καὶ αὐτὴ νὰ μὴ ἔλθῃ. Δὲν ὑπήκουσεν ὁμως ὁ Τάσος, ἀλλὰ, μετὰ τρίμηνον διαμονὴν παρὰ τῇ ἀδελφῇ του, ἀπῆλθε

πρῶτον μὲν εἰς Ῥώμην, ὅπου κατελήφθη ὑπὸ σφοδροῦ πυρετοῦ, καί θεν δὲ, νοσῶν ἔτι, μετὰ τοῦ πρέσβεως τοῦ Ἀλφόνσου, καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα αὐτοῦ, εἰς Φερράραν.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔτυχε καλῆς καὶ φιλόφρονος δεξιώσεως· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐνόησεν ὅτι αἱ πρὸς αὐτὸν διαθέσεις τῆς αὐτῆς εἶχον ἀλλοιωθῆ. Δυσανασχετῶν διὰ τῶν ἐχθρῶν του τὰς ἀδίκους κρίσεις ἐπὶ τῶν ποιημάτων του, τὰ ὅποια διεδίδοντο ἐσφαλμένα καὶ ἀτελῆ, ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ἀλφόνσου ἃ εἶχε τῷ ἀφῆσθαι πρωτότυπα, ἵνα δικαιολογηθῇ δι' αὐτῶν, καὶ ἴσως ἵνα καὶ διορθώσῃ αὐτὰ καθ' ὅς ἐκ τινων κρίσεων ἐσχημάτισεν περὶ αὐτῶν νέας ιδέας. Ἀλλ' ὁ Ἀλφόνσος, εἴτε διότι ἤθελε νὰ μείνῃ ἡ Ἱερουσαλὴμ ἀναλλοίωτος οἷα τῷ προσεφωνήθη, εἴτε διότι δὲν ἐνεπιστεύετο εἰς τὴν διανοητικὴν τοῦ Τάσσου κατὰστάσιν, καὶ ἐφοβεῖτο μὴ καταστρέψῃ τὸ ἀριστούργημά του, ἤρνεϊτο ἐπιμόνως τὴν τῶν χειρογράφων ἀπόδοσιν καὶ μέχρι τέλους μετ' ἀπελπισίας εἶδεν ὁ εὐαίσθητος ποιητὴς ἑαυτὸν καὶ αὐτῆς τῆς παρουσίας οὐ μόνον τοῦ Δουκὸς, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Λεονόρας διόλου ἀποκλεισθέντα. Τοῦτο ἐκορύφωσε τὴν μελαγχολίαν του καὶ τὰς πεποιθήσεις του περὶ τῶν κατ' αὐτοῦ ὑπονοιῶν· δι' ὃ καὶ ἐγκαταλείψας πάλιν τὴν Φερράραν, εἰς ἣν μετὰ τοσαύτης ἀγάπης καὶ τοιούτων ἐλπίδων εἶχεν ἐπιδημήσει, ἐπλανήθη εἰς Μάντουαν, εἰς Πάδουαν, εἰς Βενετίαν, καὶ τέλος εἰς Οὐρβίνον, παρὰ τῷ γαμβρῷ τοῦ Ἀλφόνσου, ὅστις φιλικῶς αὐτὸν δεξιωσάμενος, τὸν παρεκίνησε καὶ τὸν ἔπεισε νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὴν Φερράραν.

Ἀλλ' ἐλθόντος, ὁ Δουξ ὅστις φαίνεται ὅτι τῷ ὄντι ἐπίστευεν εἰς τὴν συντάραξιν τῆς υἱείας του, καὶ πιθανῶς τῶν φρενῶν του, τὸν ἐνέκλεισεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς Ἀγίας Ἀννης, πρὸς θεραπείαν, ὡς εἶπε, καὶ σωτηρίαν του, δοὺς αὐτῷ πάσας τὰς ἀνέσεις, ἀλλὰ καὶ αὐστηρῶς ἀπαγορεύσας τὴν ἐξοδὸν του· ὥστε ἐπέρχεται ἡ ὑπόνοια μὴ πρὸς τῷ ἐλέῳ ὑπὲρ τοῦ ἀτυχοῦς φίλου καὶ ἄλλο τι εἶχε τὸ κινεῖν, νὰ μακρύνῃ αὐτὸν τῆς κοινωνίας

[ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΡΑΓΚΑΒΗ—Τόμ. ΣΤ']

ἵνα μή τι διαδοθῇ τῶν δυναμένων νὰ βλάψωσι τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς οἰκογενείας τοῦ αἰσθημάτων τοῦ Τάσσου, ἢ καὶ, διαδοθὲν, ν' ἀποδοθῇ εἰς παραφροσύνην. Αὕτη καὶ ἡ ἰδέα ὑποφαίνεται εἰς διάφορα τῶν ποιημάτων τοῦ Τάσσου ὡς αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ὑπόνοια. Ἀλλ' αὕτη ἡ μακρὰ καὶ ἐπίμονος ἄρνησις εἰς πάσας τὰς ἰκεσίας τοῦ Τάσσου, ἐξαιτουμένου τὴν ἐλευθερίαν του, ἤρκει καὶ μόνη ἵνα αὐξήσῃ τὴν μελαγχολίαν του, καὶ μετατρέψῃ αὐτὴν ἀληθῶς εἰς παραφροσύνην.

Οἷα δὴποτε δὲ καὶ ἂν ἦν ἡ ἀσθένειά του, αὐτὸς ὁ Τάσσος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ τὴν ἐχαρακτῆριζεν οὐχὶ ὡς φρενοβλάβειαν, ἀλλ' ὡς φρενήτιδα καὶ ὡς ἐξασθένησιν τοῦ μνημονικοῦ, διαμαρτυρόμενος μάλιστα πάντοτε, καὶ δι' ἐμβριθεστάτων λόγων, ὅτι δὲν ἦτον φρενοβλαβής. Εἶχεν ὅμως παράδοξα συμπτώματα ἡ νόσος του, καὶ τὸ περιεργότερον ἐξ αὐτῶν ἦτον ἡ πεποίθησις ἣν ὁ ἴδιος εἶχεν ὅτι τῷ ἐπιφοιτᾷ πνεῦμα ἀόρατον τοῖς λοιποῖς, ἀφαιροῦν ἀπ' αὐτοῦ παιγνιωδῶς ἢ συνταράττων τὰ βιβλία καὶ τὰ χαρτία του, καὶ ἄλλοτε μακρὰς ἔχον μετ' αὐτοῦ συνδιαλέξεις. Ὁ Μάνσος, ἐπιστήθιος φίλος καὶ ἱστοριογράφος τοῦ Τάσσου, ἀνὴρ δὲ λίαν ἐμβριθῆς, εὐπατρίδης διακεκριμένος, καὶ συγγραφεὺς δόκιμος, ἔγραφε πρὸς τὸν πρίγκηπα Κόγκαν ὅτι ὅτε ἐφιλοξένοι παρ' ἑαυτῷ τὸν ποιητὴν ἀπελευθερωθέντα, ὁ Τάσσος τὸν ἐβεβαίει ὅτι ἡ ὀπτασία αὕτη δὲν ἦν γέννημα νοσοῦσης φαντασίας, διότι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἔμενεν ἡ αὕτη καὶ ἀμετάβλητος πάντοτε, καὶ οἱ λόγοι τοῦ φαντάσματος ἦσαν συνεπεῖς καὶ σπουδαῖοι. Διηγεῖται δὲ καὶ ὅτι ὁ ἴδιος παρευρέθη ποτὲ εἰς μίαν τῶν ὑποτιθεμένων ἐκείνων ἐμφανίσεων, καὶ ἤκουσε τὸν Τάσσον ὡς συνδιαλεγόμενον μετ' ἀφανοῦς τινος ὄντος, οὗ, ὡς εἵκαζεν ἐκ τῶν ἀπαντήσεων, οἱ λόγοι ἐφαίνοντο ἐμβριθέστατοι καὶ πρωτότυποι, ὥστε ὁ Μάνσος ἔμεινεν ἐν ἐκπλήξει καὶ ἀμηχανίᾳ περὶ τοῦ τί νὰ πιστεύσῃ. Ταῦτα ἐπαναλαμβάνει καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ του.

Οἷα δὴποτε ὅμως καὶ ἂν ἦτον ἡ διανοητικὴ κατάστασις τοῦ

περικλεοῦς ποιητοῦ, δὲν ἐδικαιολόγει βεβαίως τὴν βιαίαν κάθ-
ειρξιν αὐτοῦ ἐπὶ ὅλα ἑπτὰ ἔτη, καθ' ἃ ὁ μεγαλοφυῆς ἀοιδὸς
ἐδίψα δι' ἐλευθερίαν.

Μεταξὺ ἄλλων ὁ Τάσσος προσέφυγεν εἰς τὸν δῆμον τῆς Περ-
γάμου, τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος, ἵνα μεσιτεύσῃ ὑπὲρ τῆς
ἀποδόσεως αὐτοῦ εἰς τὴν ἐλευθερίαν· ὁ δ' Ἀλφόνσος ἀπήντη-
σεν εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ δήμου ὅτι ἐνοσοκόμει τὸν Τάσ-
σον πρὸς ὄφελος αὐτοῦ, μετὰ χαρᾶς δὲ βλέπει ἦν ἡ πόλις τῆς
Περγάμου δεικνύει ὑπὲρ αὐτοῦ μέριμναν, καὶ πρόθυμος εἶναι
νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τοὺς συμπολίτας του. Ἀλλὰ τὸ παράδο-
ξον εἶναι ὅτι ὁ ἀπεσταλμένος μάτην περιέμεινεν ἐπὶ μακρὸν
χρόνον τὴν ἐκτέλεσιν τῆς δοθείσης αὐτῷ ὑποσχέσεως, μάτην
πολλάκις ἀπῆλθε καὶ ἐπανῆλθεν· ὁ Τάσσος δὲν τῷ παρεδίδετο
πάντοτε· ὥστε προφανὲς ἦτον ὅτι ὁ Δουξ διὰ ματαίων ὑποσχέ-
σεων διεβουκόλησε τοὺς Περγαμηνοὺς, καὶ συμφέρον εἶχε νὰ
μὴ λύσῃ τοῦ αἰχμαλώτου του τὰ δεσμά. Ὁμοίως ἀπετάθη ὁ
Τάσσος ματαίως, ἀπαιτῶν δικαιοσύνην, ἢ εὐσπλαγχνίαν, εἰς
τὸν Αὐτοκράτορα Ῥοδόλφον τὸν Β' καὶ εἰς τὸν Πάππαν Γρη-
γόριον τὸν ΙΓ'.

Τέλος δὲ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους 1586, ὅτε ὁ ποιητὴς
ἦγεν ἤδη τὸ τεσσαρακοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας του,
Βικέντιος ὁ Γονζάγας, ὁ νεαρὸς ἡγεμὼν τῆς Μαντούης, ἐνθερ-
μος ὢν θαυμαστῆς τῆς Μούσης τοῦ Τάσσου, κατώρθωσε νὰ
λάβῃ τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ τὸν ἀπαγάγῃ, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω ὅτι
θέλει τὸν τηρεῖ ἐπίσης αὐστηρῶς ὅσον τὸν ἐτήρει καὶ ὁ Ἀλ-
φόνσος, καὶ ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει θέλει τῷ ἐπιτραπῇ νὰ
ἐπιστρέψῃ ποτὲ πλέον εἰς τὴν Φερράραν.

Ὁ Γονζάγας ὅμως τῷ ἀφῆκεν οὐχ ἥττον πλήρη ἄνεσιν, καὶ
μετ' ὀλίγον τῷ ἐπέτρεψε καὶ εἰς Πέργαμον νὰ μεταβῇ, ὅπου
οἱ συμπατριῶταί του τὸν ὑπεδέχθησαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Ἀ-
πῆλθε δὲ καὶ εἰς Φλωρεντίαν, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Δου-
κὸς, ὅστις τῷ ἐδαψίλευσε πᾶν δεῖγμα ἀγάπης καὶ ὑπολήψεως,

καὶ τέλος καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Νεάπολιν, ὅθεν ἐνόμιζεν ὅτι διὰ παντὸς τὸν ἀπέκλειε τοῦ πατρὸς του ἡ καταδίκη. Ἐκεῖ δὲ κατέλυσε ἐν τοῖς πολυτελεστάτοις οἰκοῖς τοῦ μεγάλου θαυμαστοῦ αὐτοῦ, τοῦ νέου πρίγκηπος Κόγκα· ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῷ ὑφ' ὑπονοιῶν, πιθανῶς ἀδίκων, καταληφθεὶς, ὅτι ἡ ἐλευθερία του διέτρεχεν θὺν κίνδυνον καὶ ἐν Φερρᾶρα, ἐδέχθη τὴν φιλοξενίαν τοῦ φίλου του Μάνσου. Παρ' αὐτῷ δ' ἐξηκολούθησεν ἢ ἀπὸ τινος εἶχεν ἀρχίσει μετασκευὴν τοῦ ἔπους του, ἐπὶ σκοπῷ ἐν μέρει, ὡς φαίνεται, τοῦ ν' ἀφαιρέσῃ πάντας τοὺς ὑπαινιγμοὺς φιλικῆς σχέσεως καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Ἑσταῖον οἶκον, καὶ ἐπεράτωσεν αὐτὴν, μεταβελών καὶ τὸ ὄνομα εἰς «Κατάκτησιν τῆς Ἱερουσαλὴμ.» Ἦρχισε δὲ καὶ διδακτικὸν ποίημα ὃ ἐπέγραψε «τὰς Ἑπτὰ Ἡμέρας» (τῆς κοσμογονίας), ὃ ὅμως ἀφῆκεν ἡμιτελές.

Ἄλλ' ἐν ἔτει 1592 προσεκλήθη εἰς Ῥώμην ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Ἀλδοβρανδίνη, ἀνεψιοῦ τοῦ πάππα Κλήμεντος τοῦ Η', καὶ παρ' αὐτῷ τὰ μέγιστα δυναμένου. Καίτοι δὲ, ὡς ὁ ἴδιος ὡμολόγει, εὐδαίμων ζῶν ἐν Νεαπόλει, ὅπου, ὡς φαίνεται, εἶχε κατορθώσει νὰ ἰαθῇ ἀπὸ τῶν ἐντυπώσεων τῆς Φερρᾶρας, πεισθεὶς ὅμως ὑπὸ τῶν φίλων του, ἐνόμισεν ὅτι ὤφειλε νὰ μὴ ἀρνηθῇ τὴν τοσοῦτον ἐντιμον καὶ τοσοῦτον ἐπιμόνως γενομένην αὐτῷ πρότασιν, καὶ ἐκίνησε διὰ Ῥώμην. Ἀλλὰ τότε ἡ μετάβασις ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν τῆς Ἱταλίας δὲν ἦτον ὅσον εὐκολος εἶναι σήμερον. Φθὰς εἰς τὰ μεθόρια τῆς ἐπικρατείας, ἐκωλύθη νὰ προβῇ περαιτέρω, διότι τὰ ὑπαιθρα κατεῖχον λησταί, καθ' ὧν οὐδὲν ἡδύνατο ἡ δημοσία δύναμις, πολιορκουμένη ἐξ ἐναντίας ὑπ' αὐτῶν εἰς τὰς πόλεις. Ἀφ' οὗ δ' ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἔμεινεν ἀπορῶν πῶς νὰ προχωρήσῃ, ἔπεμψεν ὁ ἀρχιληστής πρὸς αὐτὸν προσφέρων αὐτῷ νὰ τὸν προπέμψῃ ἀσφαλῶς καὶ νὰ τὸν φρουρήσῃ κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν του. Ἀρνηθέντος δὲ τοῦ Τάσσου τὴν φιλόφροναν πρότασιν, ὁ φιλόμουσος κακοῦργος ἀπεσύρθη ἐκεῖθεν μετὰ τῶν ὁπαδῶν του, ἵνα τῷ ἀφήσῃ ἐλευθέραν τὴν δίοδον.

Οὕτως ἔφθασε λοιπὸν εἰς Ῥώμην, ὅπου φιλικωτάτης καὶ ἀρίστης τυχὼν δεξιώσεως, διέμεινεν ἐπὶ δύο ἔτη εἰς φιλολογικὰ ἔργα καὶ εἰς μελέτας ἐπιδιδόμενος. Αἰτία ὅμως ἀντιζηλίας γενόμενος μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν Ἀλδοβρανδίνων, ἀμφοτέρων Καρδινάλιων, καὶ αἰρούμενος τὴν ἡρεμον τῆς Νεαπόλεως δίκαιταν, ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην, μέχρις οὗ ὁ πρεσβύτερος τῶν δύο ἀδελφῶν ἐκείνων προτείνας ἔλαβε παρὰ τοῦ Πάππα καὶ τῆς Γερουσίας τῆς Ῥώμης ψήφισμα ὅτι ὁ Τάσσος ἔμελλεν ἐπισήμως νὰ τελέσῃ θρίαμβον εἰς τὸ Καπιτώλιον, καὶ νὰ στεφθῇ τὸν ποιητικὸν στέφανον.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀντέστη ἡ μετριοφροσύνη τοῦ ἀλλὰ τέλος ἐνέδωκεν, εἰ καὶ ἀπερχόμενος τῆς Νεαπόλεως, προφητικῶς εἶπεν εἰς τὸν φίλον τοῦ Μάνσον ὅτι δὲν θέλει ἐπιζήσει ἵνα δεχθῇ τὴν τιμὴν ἣν τῷ παρεσκεύαζον· οὐδ' ἔσπευσε δὲ πρὸς τὸν περιμένοντα αὐτὸν θρίαμβον, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἔμεινεν ἡμέρας τινὰς εἰς τὸ κατὰ τὸ ὄρος Κασσῖνον μοναστήριον τοῦ ἁγίου Βικεντίου, ἵνα πανηγυρίσῃ τὰ Χριστούγεννα τοῦ ἔτους 1595.

Καὶ αὐτὴ δὲ ἤδη ἡ ἄφιξις τοῦ εἰς Ῥώμην ὑπῆρξε θριαμβευτικὴ, διότι πᾶσαι αἱ ἐπιστημότεραι οἰκογένειαι, πᾶς ὁ κληρὸς, καὶ πάντες οἱ αὐλικοὶ ἐξῆλθον εἰς προὑπάντησίν του, καὶ ὁ Πάππας, φιλοξενήσας αὐτὸν εἰς τὸ παλάτιόν του, τῷ εἶπεν ὅτι τὸν ἐκάλεσεν ἵνα τιμήσῃ τὴν δάφνην ἣτις τοὺς πάντας τιμᾷ. Ἦρξαντο δὲ ἀμέσως αἱ προπαρασκευαί πρὸς τὴν μεγάλην τελετὴν, καὶ ἐκοσμοῦντα ἐορτασίμως οἱ παππικοὶ δόμοι, καὶ τὸ Καπιτώλιον, καὶ αἱ μεταξὺ ὁδοὶ, καὶ εὐδία τις ἡμέρα περιεμένετο, διότι ὁ χειμὼν ἐκεῖνος ἦτον δριμύς, ἵνα γίνῃ ἡ στέψις.

Ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ Καρδινάλιος Ἀλδοβρανδίνης, οὗ ἦτον ἡ πρότασις καὶ ἡ πρώτη ἐνέργεια, ἡσθένησε βαρέως, καὶ μόλις μετὰ μικρὸν ἤρχισεν ἀναλαμβάνων, ὅταν ὁ Τάσσος κατελήφθη ὑπὸ νόσου ἣτις τάχιστα ἔλαβεν ἐπικίνδυνον χαρακτῆρα,

διότι αἱ δυνάμεις του ἀμέσως ἐξέπεσαν. Κατ' αἵτησίν του δὲ μετεκομίσθη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ὀνουφρίου, ὅπου ἐρωτήσας τὸν ἱατρὸν καὶ μαθὼν ὅτι μικραὶ ἐσώζοντο σωτηρίας αὐτοῦ ἐλπίδες, ὕψωσε πρῶτος τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ εἶπεν ὅτι εὐχαριστεῖ τὸν ἐλεήμονα Θεὸν διότι μετὰ τρικυμιώδη βίον τὸν φέρει εἰς λιμένα ἀναπαύσεως, καὶ κατ' ἐπίμονον αἵτησίν του ἐκομίσθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐκοινώνησεν. Ἐρωτηθεὶς δὲ μετὰ ταῦτα ποῦ θέλει νὰ ταφῇ, εἶπεν ὅτι ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ μοναστηρίῳ, ἂν οἱ πατέρες τῷ παραχωρῶσι τὴν τιμὴν τοῦ νὰ καταθέσῃ ἐκεῖ τὰ ὀστέα του· ὡς ἐπιτάφιον κόσμημα δ' ὅτι τῷ ἀρκεῖ ἀπλῆ σανίς. Προσέθηκε δὲ τέλος ὅτι νὰ διαθέσῃ μὲν οὐδὲν ἔχει, ἀλλ' εἴ τι κέκτηται ἀφήσιν εἰς τὸν Καρδινάλιον Ἀλδοβρανδίνην, πλὴν τῆς εἰκόνης του ἣν ἐκληροδότει εἰς τὸν Μάνσον, καὶ πολυτελοῦς τινος σταυροῦ ὃν τῷ εἶχε δωρήσει ὁ Πάππας, καὶ ὃν κατέλειπεν εἰς τὸ ἴδιον μοναστήριον.

Τὰ λοίσθια δὲ σχεδὸν ἔπνεεν, ὅτε ἤλθεν ὁ Καρδινάλιος Ἀλδοβρανδίνης νὰ τῷ φέρῃ τὴν εὐλογίαν τοῦ Πάππα· ὁ δὲ Τάσος, τὰς τελευταίας του δυνάμεις ἀναλαβὼν, ἀπεκρίθη ὅτι αὕτη ἦν ἡ στέψις ἣν ἤλθεν ἐπιθυμῶν νὰ λάβῃ ἐν Ῥώμῃ, καὶ δι' αὐτῆς ὅτι ἤλπιζε νὰ θριαμβεύσῃ μετ' οὐ πολὺ εἰς τὸ οὐράνιον Καπιτώλιον. Παρεκάλεσε δ' ἔπειτα τὸν Καρδινάλιον νὰ προσπαθήσῃ νὰ συνάξῃ ὅθεν ἦσαν διχθεδομένα τὰ τεμάχια τοῦ ποιήματος τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν τῆς κοσμογονίας, ἃ, ὡς εἶπεν, ὁ Θεὸς δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τὰ βέβηλα χεῖλη του νὰ ψάλλωσι μέχρι τέλους, καὶ μάλιστα τὴν Κατάκτησιν τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἣν ἐθεώρει ὡς τὸ ἀτελέστατον τῶν ἔργων του, καὶ νὰ τὰ παραδώσῃ εἰς πῦρ.

Μετὰ ταῦτα δ' ἐζήτησε ν' ἀφεθῇ ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας μόνος εἰς προσευχὴν, καὶ πάντες ἀπεσύρθησαν πλὴν τοῦ πνευματικοῦ του καὶ τινων ἱερέων ψαλλόντων τὰ νεκρώσιμα. Τὴν ἐπαύριον δὲ, 25^η τοῦ Ἀπριλίου, ἐν ᾧ ἀπεκρίνετο εἰς τοὺς ὕμνους των, λέγων «εἰς χεῖράς σου παραδίδωμι...», πρὶν ἢ προφθάσῃ

ἀ περατώσῃ τὴν φράσιν, παρέδωκε τὸ πνεῦμα, καὶ ἐτάφη, ὡς ἐζήτησεν, ἀνεπιδείκτως ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καὶ ἐπὶ πολὺ οὐδὲ μνημεῖον ἐτέθη ἐπὶ τοῦ τάφου του, διότι ὁ θέλων ἐξ ἰδίων ἀνεγείρῃ αὐτὸ Καρδινάλιος Ἀλδοβρανδίνης ἀπεβίωσε καὶ αὐτὸς πρὶν ἢ ὁ σκοπὸς του ἐκτελεσθῇ, καὶ μόνον πολὺ μεταγεστέρωσ ὠκοδομήθη αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Καρδινάλιου Βεβιλάκου ἀτάφος ἀφελῆς μὲν, ἀλλὰ καὶ ἀναγγέλλων τῇ Ἰταλίᾳ ποῦ ἔκειντο τὰ ὀστέα τοῦ ἐνδόξου αὐτῆς Ὀμήρου. Κατὰ δὲ τοὺς ἐσχάτους χρόνους ἀντικατέστη αὐτ' ἐκείνου μνημεῖον πολυτελέστατον καὶ ἀξιώτερον τοῦ μεγάλου ποιητοῦ ὃν ἐκάλυπτε, καὶ τῆς χώρας ἥτις ἐτίμα τὴν μνήμην του.

Τὸ ἐξοχώτατον τοῦ Τάσσου ποίημα, τὸ τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῷ Ἰταλικῷ Παρνασσῷ, καὶ μίαν τῶν ἐπισημοτάτων ἐν τῇ ποιήσῃ τῶν νέων χρόνων κατέχον, εἶναι ἡ Ἑλευθέρωσις τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἀριστούργημα εὐρέσεως, πλοκῆς, ποιητικοῦ ὕψους καὶ εὐγενείας ἐκφράσεως, οὐχὶ δὲ καὶ ἀπηλλαγμένον καὶ τινων ἐλαττωμάτων, (οἷον ἀτόπων τινῶν σκηνῶν, ἐπιτηδεύσεως ἐνίοτε περὶ τὴν φράσιν, ἐπιτηδεύσεως περὶ τὰς ἀντιθέσεις), ἀ ἐξογκοῦντες τῷ προσῆπτον πικρῶς αὐτὸν ἐλέγχοντες ἐμπαθεῖς ἀντίπαλοι. Παραδόξως δ' ἐνόμισεν ὁ Τάσσος ὅτι ἐδύνατο νὰ ὑπεκφύγῃ τινὰς τῶν ἥττον ἀτόπων κατακρίσεων, δι' ἐρμηνείας ἥτις ἦτον πολὺ ἐκείνων ἀτοπωτέρα, καὶ οὕτω διῃσχυρίσθη ἐν τῷ προοιμίῳ ὃ προέταξε τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅτι πᾶσα αὕτη ἡ ἐποποιία ἦν συνεχῆς μόνον ἀλληγορία, ἐν ᾗ ἡ μὲν Ἱερουσαλήμ ἠνίττετο τὴν δι' ἀγώνων κτωμένην ἀληθῆ εὐδαιμονίαν, ὁ δὲ Γοδεφρείδος τὴν ψυχὴν, ὁ Ταγκρέδης καὶ ὁ Ῥινάλδος τὰς δυνάμεις αὐτῆς, οἱ κοινοὶ στρατιῶται τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἡ Ἀρμίδα καὶ ὁ Ἰσμενος τοὺς πειρασμοὺς, οἱ δαίμονες αὐτοὺς τοὺς διαβόλους καὶ τὰ ἡμέτερα πάθη, καὶ αἱ γοητεῖαι τοῦ ἐστοιχειωμένου δάσους τὰς ἀπάτας εἰς ἃς ὑποκείμεθα. Εὐτυχῶς ὁμως διὰ τὴν φήμην τοῦ μεγάλου ποιητοῦ οὐδεὶς ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὴν βεβιασμένην ταύτην παρεξήγησιν τοῦ ἰδίου του ἔργου, καὶ

οἱ σύγχρονοι καὶ οἱ μετ' ἐκείνους ἐξετίμησαν αὐτὸ ὡς ἐν τῶν μεγαλοφυεστέρων προϊόντων τοῦ ἐπικοῦ γένους.

Ἡ φράσις αὐτοῦ ἐστὶ λίαν ἐπειξεργασμένη, καὶ ἐν τῇ Αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης εἶδον διατηρούμενον τὸ πρῶτον αὐτῆς χειρόγραφον, πλήρες διαγραφῶν καὶ ἀλλεπαλλήλων διορθώσεων, μαρτυροῦν ὅ,τι ὁ Τάσσος περὶ ἑαυτοῦ ἔλεγεν, ὅτι οὐδέποτε ἠύτοσχεδίαζεν, ἀλλὰ πάντοτε ἐπιπόνως καὶ μετὰ λεπτολόγου ἐπιμελείας ἤργαζετο.

Τὴν μετὰπλασιν τῆς Ἑλευθερώσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς τὴν Κατάκτησιν τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἀπεδοκίμασε μετὰ ταῦτα αὐτὸς ὁ ποιητής, καὶ τὴν ἐκήρυξεν ἀναξίαν ἐκδόσεως.

Ἄλλα δ' ἔργα αὐτοῦ ἦσαν· ὁ Ῥινάλδος, ἐποποιία καὶ τοῦτο εἰς 12 ῥαψωδίας, τὸ πρωτόλειον τῆς Μούσης του, πεφυστημένην ἔχον τὴν φράσιν, καὶ πλήρες ψευδῶν εἰκόνων καὶ ἐπιτετηδευμένων ἐκφράσεων. Αἱ Ἐπτὰ Ἡμέραι τῆς κοσμογονίας, ἀνάλογοι πρὸς τὴν Θεογονίαν τοῦ Ἡσιόδου, μείνασαι ἀτελεῖς ἐπὶ τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ. Ὁ Ἀμύντας, δρᾶμα βουκολικὸν, πρωτότυπον εἰς τὸ εἶδος του, πλήρες ἀφελείας καὶ χάριτος. Τοῦτο κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα μετεφράσθη διὰ στίχων Ἑλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ πάππου μου. Ὁ Τορισμόνδος, τραγωδία, ἡ πρώτη γραφεῖσα Ἱταλιστὶ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἡ ἀρίστη, περιλαμβανομένη δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ὧν ὁ Τάσσος ἐζήτησε τὴν πυρπόλησιν ὅταν ἐξέπνεε. Πολλαὶ ποιήσεις λυρικαὶ (rime), ἐν αἷς καταφαίνεται ἡ θερμότης τοῦ αἰσθήματος καὶ ἡ χάρις τῆς ἐκφράσεως τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ· καὶ πολλοὶ πεζοὶ διάλογοι πολιτικοὶ καὶ φιλοσοφικοὶ, κατὰ τὸν τρόπον καὶ τὸ ὄφος τῶν Πλατωνικῶν. Ἀπωλέσθησαν δὲ καὶ τινὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἐκ τῶν διαλόγων μάλιστα, ἔνεκα τῆς ἀνυπομονησίας μεθ' ἧς οἱ φίλοι καὶ οἱ ἐχθροὶ του τὰ ἤρπαζον, οἱ μὲν ἵνα τὰ θαυμάσωσιν, οἱ δὲ, εἰς ὧν τὰς τάξεις λυπούμεθα ὅτι πρέπει νὰ καταριθμήσωμεν καὶ τὸν Ἀριό-

στον, ἵνα τὰ κατακρίνωσι, πρὶν ἢ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς τὰ τελειοποιήσῃ, τὰ κηρύξῃ ἄξια δημοσιεύσεως, καὶ καταρτίσῃ πλήρη συλλογὴν αὐτῶν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ταῦτα ἔτη ἀνηγγέλθη εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον ὅτι τινὰ αὐτῶν ἀνευρέθησαν.

